

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Boekbespreking van: Comparative Political Development: The Precedent of the West.
Hoogerwerf, A.

Citation

Hoogerwerf, A. (1969). Boekbespreking van: Comparative Political Development: The Precedent of the West. *Acta Politica*, 4: 1968/1969(2), 214-216. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3451113>

Version: Publisher's Version
License: [Leiden University Non-exclusive license](#)
Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3451113>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

hem parten dat hij de invloed van buiten het kiesstelsel gelegen factoren verwaarloost.

Per saldo kan gesteld worden, dat Rae — afgezien van de methode die hij hanteert — weinig nieuws toevoegt aan de bestaande literatuur. Zijn wens dat 'it may be hoped that future arguments about the politics of electoral law will be more closely in touch with empirical reality and will, therefore, be more useful to political men who must choose between electoral laws' is nogal pompeus in het licht van het relatief magere resultaat van zijn studie. De waarde van deze methode zal pas tot zijn recht kunnen komen, indien hij gehanteerd wordt in een breder kader, waarin ook aan de politieke ontwikkeling in ieder land afzonderlijk de nodige aandacht wordt geschonken, opdat de mogelijkheid ontstaat de invloed van het kiesstelsel te isoleren van die van andere factoren.

M. Albrecht

LOWELL FIELD, G., *Comparative Political Development: The Precedent of the West*. London (Routledge and Kegan Paul), 1967. — 247 p. 35 sh.

De vergelijkende politicologie ('comparative government and politics') is zich de laatste decennia in snel toenemende mate met politieke stelsels in Azië, Afrika en Latijns Amerika gaan bezig houden. In samenhang daarmee wordt ook aan de problematiek van politieke verandering, ontwikkeling en modernisering steeds meer aandacht geschonken. Men wil zich daarbij minder dan voorheen tot een beschrijving per staat beperken en meer systematisch-vergelijkend te werk gaan. Hiervoor is echter een samenhangend en op allerlei politieke stelsels en processen toepasselijk begrippenapparaat nodig. Vooral Almond, Apter, Dahl en hun medewerkers hebben in dit opzicht, naast vele anderen, belangrijke bijdragen geleverd, tegelijkertijd doet zich sterk de behoefte aan kwantitatieve en vergelijkbare empirische gegevens voelen. Op dit terrein hebben onder meer Russett, Merritt, Rokkan, Banks en Textor opmerkelijke prestaties verricht.

In dit orkest laat Lowell Field, hoogleraar aan de University of Connecticut, een eigen geluid horen. Zijn boek houdt zich systematisch-vergelijkend met de politieke ontwikkeling van Europese en sterk door Europa beïnvloede nationale staten sinds ongeveer het jaar 1600 bezig. Terwijl een groot deel van de literatuur over politieke ontwikkelingen zich de laatste twintig jaar op nationale integratie ('nation building') heeft geconcentreerd, richt Field zich op de vraag: 'Given a territorial political entity capable of being governed, by what methods can it be ruled?' (p. 218). Het boek heeft het karakter van een theoretische analyse, toegepast op historische en statistische gegevens.

De schrijver onderscheidt drie categorieën van politieke regimes en vier niveaus van sociaal-economische ontwikkeling. De acht criteria voor de indeling van de regimes betreffen de stereotype voorstellingen van de participanten ten aanzien van de politieke activiteit (pp. 15 en 26-36). De drie hoofdtypen van regimes zijn: 1. consensual regimes (onderverdeeld in a. citizen community en b. representative-consensual regimes); 2. main-stem regimes (onderverdeeld in a. traditional, b. dichotomized, c. trichotomized without a right en d. trichotomized with a right) en 3. utopian regimes (onderverdeeld in a. radical-egalitarian en b. totalitarian). Deze klassificatie (pp. 12-26) roept, met name doordat de criteria niet ondubbelzinnig en dus moeilijk exact te hanteren zijn, wel enkele vragen op. Een regime wordt bijvoorbeeld als utopistisch beschouwd als slechts aan één bepaalde ideologische positie enige publieke uiting wordt toegestaan (p. 27). Hier kunnen zich allerlei grensgevallen en overlappingsen met de andere criteria voordoen.

De indeling in vier niveaus van sociaal-economische ontwikkeling is gebaseerd op een verdeling van de bevolking in een 'autonomic component' en een 'decision audience'. De autonome component wordt zo genoemd omdat de leden ervan zich in staat achten tot volledige autonomie bij het beslissen over de gewone dingen van het dagelijks leven. Zij kenmerken zich door een negatieve houding tegenover macht (p. 40). De 'decision audience' daarentegen bestaat uit een aandachtig gehoor voor de beslissingen van anderen. De leden ervan zien macht van mensen over anderen niet als een inbreuk op normale activiteiten, maar als de feitelijke structuur van het dagelijkse leven (p. 40). Deze begrippen worden operationeel gemaakt via gegevens uit het Demographic Yearbook van de Verenigde Naties over de beroepssamenstelling van de bevolking. De 'decision audience value' wordt verrekken door het getal 100 te verminderen met het percentage van de beroepsbevolking in agrarische beroepen, met $1\frac{1}{2}$ maal het percentage zelfstandigen buiten de landbouw en met het percentage onbetaalde meewerkende gezinsleden buiten de landbouw (p. 45). Dit is een riskante operationalisatie, want de beroepsgegevens zijn uiteraard slechts een tamelijk zwakke indicator voor houdingen tegenover (overheids-)macht. Daar komt nog bij dat de beroepscijfers voor de jongste tijd op jaren uiteenlopend van 1931 tot 1953 betrekking hebben en voor het verdere verleden slechts geschat kunnen worden. Anderzijds is het echter moeilijk hardere gegevens te vinden.

Het grootste deel van het boek bestaat uit een interessant historisch overzicht van de drie typen van regimes op vier niveaus. Nederland heeft sinds 1814, toen het een nationale staat werd, tot het representative-consensual type behoord (pp. 100/101, 117). Dit zegt iets over de stabiliteit van het regime, maar ook over de abstractie van de klassificatie.

In zijn theoretische analyse maakt Field een interessant onderscheid tussen twee oriëntaties tegenover macht. Ten eerste is er een status orientation, die inhoudt dat slechts de legitieme status de grens voor het juiste autonome handelen aangeeft. Deze status orientation, waarbinnen de schrijver een linkse en een rechtse oriëntatie onderscheidt, zou kenmerkend zijn voor de autonome component en veel voorkomen in andere delen van de bevolking behalve op de hoogste niveaus. Ten tweede is er een managerial orientation, die inhoudt dat de grens voor het juiste autonome handelen slechts ligt in de beslissingen van personen die gezag uitoefenen in het belang van het voortbestaan van de organisatie. Deze managerial orientation zou veel voorkomen binnen min of meer bewindvoerende delen van de niet-handarbeidersbevolking in de decision audience (pp. 175, 176, 184, 185). Deze oriëntaties hangen volgens de auteur samen met de mate van organisatie en bureaucratie van de samenleving of nauwkeuriger gezegd met de verschillende niveaus van sociaal-economische ontwikkeling (pp. 187/191) en met de regime-types (pp. 191/196).

Over de statica en dynamica van de verschillende regimes op de verschillende niveaus ontwikkelt Field een aantal hypothesen die — weer mede dank zij de hoge abstractie der begrippen — door de historische gegevens overwegend worden bevestigd (pp. 196-210). Daarbij worden vijftien typen van regime-veranderingen onderscheiden (pp. 212/215).

Na de implicaties van deze theorie voor Afrika en Azië te hebben geschetst, betoogt de auteur in een slotbeschouwing over de toekomst van de hoog ontwikkelde landen dat de westerse landen (mogelijk met uitzondering van Spanje en Portugal) vòòr het eind van deze eeuw een vrijwel totale bureaucratisering zullen hebben bereikt. De ontwikkeling, gemeten naar de maatstaven van het boek, moet dan noodzakelijkerwijs eindigen (pp. 231, 232). Field lijkt zelfs van mening te zijn dat daarmee de sociale verandering überhaupt zal eindigen (p. 241). Van democratisch gezichtspunt bezien, vindt Field dit toekomstperspectief van een

gebureaucratiseerde politiek goedaardig, want 'If power is seen to have a clear and legitimate purpose (which it has never had in traditional democratic thought), it may the more really be held to that purpose. One may expect a much greater development than past history has foreshadowed of the possibility of convincing persons rationally with regard to what policies are needed and what are not' (p. 242).

Dit slot is, evenals het gehele boek, zo uitdagend, dat het de recensent moeite kost het bestek van een korte bespreking niet te overschrijden. Samenvattend, kunnen we zeggen dat Field een origineel en tot nader onderzoek stimulerend boek heeft geschreven. De begrippen zijn wat vaag, de gegevens te zacht, de stijl is, mede door Field's neiging om woorden tot formules te herleiden, vaak moeilijk. Maar het boek is, door zijn systematisch-vergelijkende analyse van de samenhang tussen bureaucratisering en politieke opvattingen in de historie van westerse politieke stelsels, ongetwijfeld een belangrijke en verfrissende bijdrage tot het prille begin van een politieke groetheorie.

A. Hoogerwerf

BORRIE, G. W. B., *F. M. Wibaut, mens en magistraat*. Ontstaan en ontwikkeling der socialistische gemeentepolitiek. Assen (Van Gorcum), 1968. — 342 p. f 21,50 (paperbackeditie Arbeiderspers f 18,—).

Het proefschrift waarmee de burgemeester van Sleen, inmiddels burgemeester van Tiel, de graad van doctor in de sociale wetenschappen heeft verkregen, is een belangwekkend boek geworden. Belangwekkend zowel om de figuur, die er op indringende wijze in wordt getekend, als om de in aansluiting aan zijn werkzaamheid behandelde vraagstukken, in hoofdzaak op het terrein der gemeentelijke politiek, maar ten dele ook van algemener aard.

Wibauts levensloop is wel heel bijzonder geweest. Een goed zakenman als directeur van een houthandel, met veel internationale contacten, heeft hij zich een vermogen verworven, dat hem tenslotte in staat stelde zich geheel aan de publieke zaak te wijden als voorman in de socialistische beweging. Om dat met meer vrucht te kunnen doen, verhuisde hij van Middelburg naar Amsterdam, waar hij zijn naam zou vestigen als wethouder van groot formaat, op meer dan één punt pioniersarbeid verrichtend. Reeds tijdens zijn zakenleven had hij zich als socialist doen kennen — toen nog wel een heel exceptionele situatie. Hij had vaak steun verleend, èn aan de arbeidsbeweging, zowel partij als vakbeweging, èn aan propagandisten, die indertijd zo dikwijls in heel moeilijke omstandigheden verkeerden. Hij had ook reeds vrij wat gepubliceerd. In 1891, 32 jaar oud, vertaalde hij de bundel *Fabian Essays in Socialism*, waarvoor hij ook een voorrede schreef. Later vermaard geworden Engelse socialist als o.a. Shaw en Wells, pleitten daarin niet voor een revolutionaire ommekeer, maar voor geleidelijke omvorming van de maatschappij. Daarbij werd, naast vakbeweging en coöperatie, inzonderheid de gemeente behandeld als een orgaan dat grote praktische mogelijkheden kon bieden. Uit de levensloop van Wibaut blijkt overduidelijk, dat deze gedachten geheel met zijn aard overeenkwamen. Des te interessanter is het hoe Borrie in het licht stelt dat Wibaut zich geruime tijd in zijn eigen wezen vergist heeft. Daarmee brengt het boek de lezer in aanraking met de meningsverschillen in het begin van deze eeuw in de SDAP gerezen tussen de Nieuwe Tijdgroep — later felle Tribunisten —, die zich als de zuiver principiële beschouwden, en de meerderheid der partij onder leiding van Troelstra. Onder de bekoring van figuren als Gorter, Frank van der Goes en Henriette Roland Holst, beschouwde Wibaut zich een tijd lang ook tot de Nieuwe Tijdgroep behorend. Met de andere

'Marxisten' bestreed hij de gedachte aan deelneming van socialisten aan een regering waarin zij niet de meerderheid hadden. Wibaut, nog in 1913 tegenover Troelstra debatterend en zelfs afkerig van deelneming van socialisten als meerderheid aan een college van B. en W., wat Borrie hierover schrijft, daarbij citerend ook uit niet eerder gepubliceerde correspondentie, is nog niet van actualiteit ontbloot.

Nadat Wibaut in datzelfde jaar zich had laten bewegen in Amsterdam wethouder te worden, mits hij volkshuisvesting te beheren kreeg, bleek hij zich, ondanks het ontbreken van een socialistische meerderheid te gevoelen als een vis in het water. De wijze waarop hij tijdens de eerste wereldoorlog de levensmiddelenvoorziening leidde, bracht Troelstra er zelfs toe in de Tweede Kamer te stellen, dat de SDAP bereid was haar beste man als minister voor dit doel beschikbaar te stellen! Overigens zonder resultaat. Intussen wat Wibaut op dit punt het doelwit geworden van extremistische agitatie — ook hij kon niet meer verdelen dan er was. Het overzicht dat Borrie van Wibauts verdere werk als gemeentebestuurder geeft — hij beheerde achtereenvolgens, soms ook tegelijk, de meest uiteenlopende afdelingen — doet treffend uitkomen hoeveel ter hand werd genomen dat eerst scherp omstreden werd en nu algemeen wordt aanvaard. Ook hoeveel zelfstandiger de gemeenten vaak waren in hun handelen.

Wibauts eerste grote voorstel — de bouw van enige duizenden woningwoningen met subsidie — had medewerking van het Rijk nodig. Hij heeft niet kunnen dromen, dat het zou komen tot de enorme aantallen van tegenwoordig, maar evenmin dat het Rijk zou vaststellen hoeveel woningen in een gemeente mogen worden gebouwd, al is het zonder subsidie. De arbeidsvoorwaarden van het gemeentepersoneel waren voortdurend een moeilijk probleem — nu heeft men slechts het Rijk te volgen, dat zich op zijn beurt aansluit bij de ontwikkeling in het particuliere bedrijf. Zo is er veel meer. Het heeft alles zijn reden, maar Wibaut zou zich bij deze ontwikkeling uiterst onbehagelijk hebben gevoeld.

Het was niet de geringste van zijn verdiensten, dat hij de Amsterdamse financiën met grote bekwaamheid beheerde. De wet-De Geer, die het gemeentefonds instelde en de gemeenten het recht tot heffing van een eigen inkomstenbelasting ontnam, was hem een gruwel. Zij tastte z.i. de gemeentelijke zelfstandigheid in het hart aan. Terecht merkt Borrie overigens op, dat wettelijke vrijheid nog geen feitelijke vrijheid inhield wat aangaat het peil der belasting. Er was reeds een zeer groot verschil in heffing tussen armere en meer welvarende gemeenten. Dat verschil wilde de wet-De Geer verminderen. Bovendien bleven de gemeenten gerechtigd opcenten te heffen tot 100 toe. Pas tijdens de Duitse bezetting is daaraan een einde gekomen. Nu is de financiële verhouding tussen Rijk en gemeenten weer een uiterst nijpend probleem geworden. Op dit punt en op menig ander punt heeft het boek van Borrie, naast zijn historische waarde — ook wat vele andere activiteiten van Wibaut betreft — betekenis ook voor de vergelijking met de nu bestaande verhoudingen en voor de beoordeling van vraagstukken waarmee wij nu worstelen.

W. Drees

BROUWER, M., *Stereotypen als folklore*. Vinkeveen (Fringilla), (1968). — 340 p.

De hoofdstelling, die in dit proefschrift wordt verdedigd is, dat mensen specifieke persoonlijkheidskenmerken toekennen aan enige categorie personen omdat deze behoren tot de folklore van hun groep.

Brouwer vervolgt hiermee het thema, dat eveneens aan de orde was in het